

CPB Memo

Aan: Belangstellenden

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510
2508 GM Den Haag

T (070) 3383 380
I www.cpb.nl

Contactpersoon
Martin Mellens

Datum: 8 maart 2011

Betreft: Arbeidskosten per eenheid product **CEP 2011**

1 Inleiding

In paragraaf 2.3 van het CEP 2011 wordt de relatieve ontwikkeling van de arbeidskosten per eenheid product in de Nederlandse verwerkende industrie besproken. Dit achtergronddocument gaat dieper in op de ramingen van deze grootheid.

2 Raming CEP 2011

Na een sterke daling vorig jaar is de verwachting dat de arbeidskosten per eenheid product (p.e.p.) in de Nederlandse verwerkende industrie dit en volgend jaar licht gaat stijgen. Dit komt vooral door een gezien de productiviteitsstijging vrij forse loonvoetontwikkeling. Verondersteld wordt dat dit en volgend jaar de loonvoeten in de Nederlandse industrie en de marktsector een nagenoeg gelijke ontwikkeling laten zien. Het volume van de industriële productie zal iets meer stijgen dan die in de marktsector, maar toch aanzienlijk lager zijn dan het groeicijfer van vorig jaar. Om toch de veronderstelde productiviteitsgroei te bereiken zal in de industrie dit en volgend jaar de werkgelegenheid meer moeten krimpen dan vorig jaar. De afgelopen decennia zijn naar verhouding steeds minder mensen in de industrie gaan werken, wat betekent dat de werkgelegenheid in de industrie minder toeneemt dan die in de marktsector. Vorig jaar was de werkgelegenheidsontwikkeling in de industrie gunstiger dan op grond van de groei in de marktsector zou worden verwacht. Naar verwachting is dit een incidentele ontwikkeling, veroorzaakt door de grote opleving van de industrie en is de groei dit en volgend jaar weer meer in lijn met de lange-termijn trend.

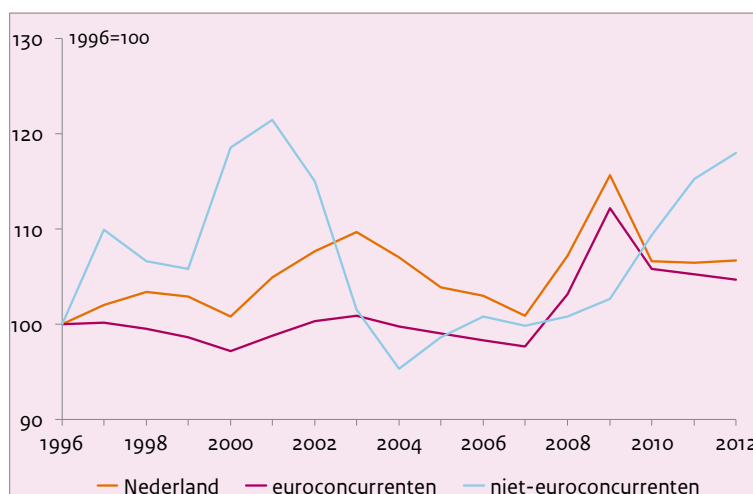
Voor de prijsconcurrentiepositie is de relatieve ontwikkeling van de arbeidskosten per eenheid product van belang. Bij de euroconcurrenten dalen de arbeidskosten p.e.p. naar verwachting iets doordat de loonvoetontwikkeling achterblijft bij de stijging van de arbeidsproductiviteit. In Nederland neemt de loonvoet in de projectie meer toe. Nederland heeft een relatief lage werkloosheid en krappe arbeidsmarkt vergeleken met andere eurolanden. De arbeidskosten per eenheid product nemen bij de niet-euroconcurrenten dit en volgend jaar meer toe dan in de Nederlandse verwerkende industrie. Voor dit jaar speelt hierbij de waardevermindering van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar en Britse Pond een rol. Volgend jaar neemt vooral de loonvoet bij de niet-euroconcurrenten sterker toe dan in Nederland.

Tabel 2.1 Arbeidskosten p.e.p. van de Nederlandse verwerkende industrie en de concurrenten

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nederland								
loonvoet	1,4	3,0	3,2	3,6	1,7	1,7	3¼	3½
arbeidsproductiviteit	4,5	3,9	5,3	-2,5	-5,7	10,4	3½	3¼
arbeidskosten p.e.p.	-2,9	-0,9	-2,0	6,3	7,9	-7,8	-¼	¼
euroconcurrenten								
loonvoet	3,0	3,8	3,2	3,5	3,0	2,1	2½	2½
arbeidsproductiviteit	3,8	4,6	4,0	-1,9	-5,3	8,3	3	3¼
arbeidskosten p.e.p.	-0,7	-0,7	-0,7	5,6	8,8	-5,7	-½	-½
niet-euroconcurrenten								
loonvoet	6,7	6,6	8,0	7,3	4,7	5,6	7¾	7¼
arbeidsproductiviteit	5,1	4,6	5,6	2,6	0,4	7,1	4¼	4¾
effectieve wisselkoers	-1,8	-0,3	3,3	3,5	2,4	-7,4	-2	0
arbeidskosten p.e.p.	3,5	2,2	-0,9	1,0	1,8	6,5	5½	2½
alle concurrenten								
loonvoet	4,8	5,2	5,7	5,4	3,9	4,0	5¼	5
arbeidsproductiviteit	4,4	4,5	4,8	0,4	-2,3	7,7	3¾	4
effectieve wisselkoers	-0,9	-0,1	1,8	1,9	1,3	-4,0	-1	0
arbeidskosten p.e.p.	1,4	0,8	-0,9	3,1	5,0	0,6	2¾	1

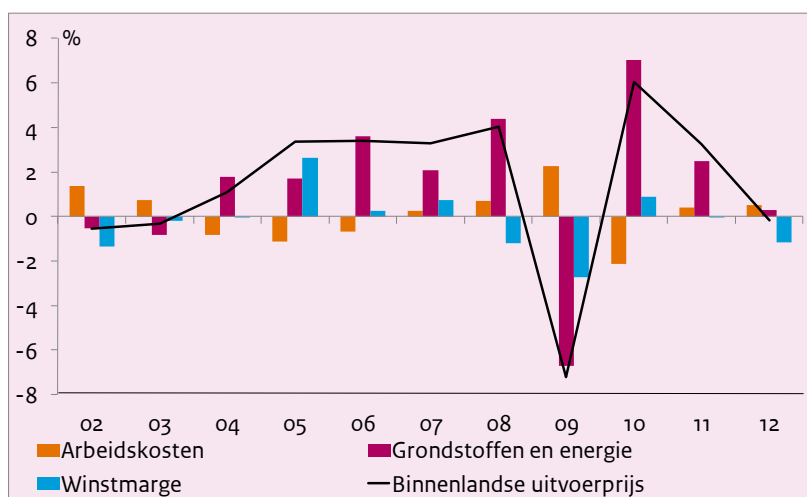
Als een langere periode wordt beschouwd, dan blijkt dat de arbeidskosten per eenheid product in de Nederlandse industrie sinds 1996 meer zijn gestegen dan bij de euroconcurrenten (zie figuur 2.1). Dit verschil is vooral ontstaan aan het einde van de jaren negentig en het begin van deze eeuw, toen de Nederlandse arbeidsmarkt zeer krap was. Tijdens de economische teruggang in 2002-2003 werden werknemers aanvankelijk in dienst gehouden ondanks een terugval van de productie (labour hoarding) wat leidde tot een sterke stijging van de arbeidskosten per eenheid product. Sinds 2004 is het verschil met de euroconcurrenten kleiner geworden. Dit komt vooral doordat de arbeidsproductiviteit in de Nederlandse verwerkende industrie harder groeide dan bij de euroconcurrenten. Een sterkere productiegroei is de oorzaak van deze voor Nederland gunstige productiviteitsontwikkeling.

Figuur 2.1 Arbeidskosten p.e.p. voor Nederland en de concurrenten

De ontwikkeling ten opzichte van de niet-euroconcurrenten wordt voor een groot deel bepaald door fluctuaties in de wisselkoersen. Nadat de prijsconcurrentiepositie van de Nederlandse verwerkende industrie in de eerste jaren van deze eeuw snel verslechterde, is er sinds 2009 sprake van een snelle verbetering. In de projectie wordt uitgegaan van een verdere verbetering dit en volgend jaar. Het is lastig in te schatten of dit effect structureel dan wel incidenteel van aard is.

Figuur 2.2 Onderbouwing afzetprijs binnenslands geproduceerde uitvoer

De ontwikkeling van de arbeidskosten per eenheid product in de Nederlandse verwerkende industrie ten opzichte van die van hun concurrenten is een belangrijke indicator voor de ontwikkeling van de prijsconcurrentiepositie. Nog belangrijker voor de prijsconcurrentiepositie dan de arbeidskosten per eenheid product is de afgelopen jaren de prijsontwikkeling van ingevoerde grondstoffen en halffabrikaten en energie geweest. Net als vorig jaar hebben duurdere grondstoffen dit en volgend jaar een opwaarts effect op de uitvoerprijzen. De arbeidskostenontwikkeling zorgt volgend jaar eveneens voor hogere uitvoerprijzen. Daarom kan de prijsconcurrentiepositie volgend jaar alleen verbeteren als exporteurs ervoor kiezen de winstmarge te verlagen. In de projectie wordt verondersteld dat zij dit zullen doen, wat een drukkend effect heeft op de uitvoerprijzen. Naar verwachting blijft de binnenslands geproduceerde uitvoer fors achter bij de relevante wereldhandel. Als niet wordt ingeteerd op de winstmarge zou nog meer marktaandeel verloren gaan.

De ontwikkeling van de winstmarge van exporteurs in de afgelopen jaren geeft een veel somberder beeld dan de volumeontwikkeling. In volume bereikt de binnenslands geproduceerde uitvoer naar verwachting in 2012 weer ongeveer het niveau van voor de kredietcrisis. De winstmarge ligt echter in de projectie van 2012 ruim 4% lager dan aan de vooravond van de crisis in 2007. Exporteurs voelen de crisis dan ook nog steeds in hun portemonnee.